

Ksenija  
Škarić

## Zaboravljeni model

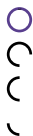
Ovogodišnje “vandranje” po Austriji, koje mi je omogućila stipendija *Gabo Trust-IIC<sup>1</sup> Travelling Scholarship*, uvjerilo me da su stare hrvatske veze s austrijskim konzervatorskim naslijeđem zauvijek nestale. Sustav zaštite kulturnih dobara u Austriji ne mijenja se brzo, ali je sazdan tako da ljude povezane sa zaštitom potiče na neprekidno kretanje. Austrijski će restaurator danas biti privatnik, sutra zaposlenik u državnoj službi, potom će raditi za neki od muzeja i istovremeno poučavati studente. Pri tome će se na svim ovim mjestima susretati sa strancima, a i sam će često otputovati u inozemstvo na duže ili kraće vrijeme. Da ovo nije slučajno, već je posljedica svjesno i racionalno građenoga integriranog sustava zaštite baštine, pokazat ćemo s nekoliko činjenica. Prva i možda najvažnija jest da konzervatori i restauratori u državnoj službi, a to su oni koji rade iz uvjerenja, a ne za novac, pripadaju istoj ustanovi, koja se zove Bundesdenkmalamt Österreich (BDA). Konzervatori i restauratori djeluju zajedno i ravnopravno, što je jedino racionalno, učinkovito i logično rješenje. Konzerviranje i restauriranje dva su lica očuvanja baštine, koje je nemoguće bez jednog od njih. Odvajanje državnih službi kakvo postoji u Hrvatskoj, a potom i tumačenje zakona po kojem jedna od njih - konzervatorska - nadgleda rad druge službe s drugačijim obvezama i kompetencijama - restauratorske, osnovni su razlozi zašto zaštita baštine u

Hrvatskoj daje tužne rezultate, uz ogromna ulaganja. To da je restauratorska služba dio Bundesdenkmalamta između ostaloga znači da se financira iz državnog proračuna te da se od nje, kao državne službe, ne očekuje da istovremeno bude konkurentan izvođač restauratorskih radova. Beznadan je zahtjev, kakav se postavlja Hrvatskomu restauratorskom zavodu, da od javne ustanove postane nekakav vuci-guraj, koji će jutrima biti državna ustanova za restauriranje prvorazrednih nacionalnih umjetnina, a popodne će kruh zarađivati na slobodnom tržištu.

Austrijski integrirani sustav zaštite baštine koristi se još nekim nama nepoznatim rješenjima. Studij restauriranja u Beču praktičnu nastavu održava u restauratorskim radionicama BDA, što studentima i njihovim nastavnicima omogućuje dodir sa stvarnom praksom. Na pojedinim projektima BDA zapošljava restauratore iz zemlje i svijeta, ali nije moguće sklopiti dva ugovora zaredom. Kada projekt završi, suradnik odlazi raditi negdje drugdje. Tako se osigurava protok znanja. Kompetencija se svjesno i namjerno ugrađuje u sve razine, a ne ostaje privilegij zaposlenika državne službe.

Trenutačno vrijedeći zakon o zaštiti kulturnih dobara u Austriji potječe iz 1923. godine, ali će se promijeniti 2010. uvođenjem registra. Premda dugo pripremana, ova će promjena ipak nastupiti naglo. Ne treba posebno isticati da je inventarizacija davno dovršena, a cjelovita umjetnička topografija objavljena, te se još samo redovito upotpunjava. Budući da će registracija ograničiti

<sup>1</sup> International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works.





← Michael Schuster,  
Landesmuseum Joanneum -  
Österreichischer Skulpturenpark,  
Graz  
snimila: Ksenija Škarić, 2008.  
Baština je živa između ostaloga  
i zato što je – zabavna.

vlasništvo, borba će se voditi prvenstveno oko toga koliko će kulturnih dobara ući u registar, jer će BDA tražiti da to bude oko 100.000 zgrada, a vlasnici bi najradije da ne uđe nijedna. Argumentiranje pred Ministarstvom kulture bit će zacijelo žučno i neće svi biti zadovoljni ishodom, ali to je još uvijek najbolji i najpravedniji način. BDA može zastupati kulturna dobra pred Ministarstvom upravo zato što nije dio Ministarstva, za razliku od naše Uprave za zaštitu kulturne baštine. Iako se u potpunosti financira iz državnog proračuna, BDA je nezavisna organizacija, čime se barem donekle jamče stručni kriteriji i samim time učinkovitost zaštite. Odnos te ustanove i Ministarstva kulture usporediv je s domaćim odnosima Ministarstva obrane i Hrvatske vojske (koje je, *nota bene*, nametnuo NATO). U Ministarstvu rade civili i ministarstvo ne

zapovijeda Oružanim snagama. Ipak vojska u svim stvarima financiranja ovisi o Ministarstvu i odgovara mu.

Za Austrijance je prepoznatljiva sklonost živoj baštini, onoj koja nas okružuje, koja je dio naše svakodnevice, veseli nas i oplemenjuje nam život. Zato im parkove i pročelja obogaćuju nove kao i stare skulpture, a nerado ih zamjenjuju kopijama, čak i kada su drvene, pa i kada su vrlo stare. U interijerima starih crkava rado se interpoliraju domišljate suvremene govornice i oltari prema narodu, koji su često vrsne suvremene skulpture. Austrijanci i restauraciju shvaćaju kao održavanje baštine živom. U takvom shvaćanju, restauracija u staromodnom smislu povratka nekom ranijem i boljem vremenu umjetnine potpuno je neprimjerena. Dakako, postoji i druga baština, ona muzejska i ona se zaista

restaurira, ali ova živa uvijek je bolja. U posljednje vrijeme mnogi restauratori iz inozemstva, prvenstveno Nijemci, u Austriju donose svojevrсни protestantski minimalizam. Zanimljivo je vidjeti kako se ti posve različiti svjetonazori miješaju, pa Austrijanci, inače poslovično skloni vidljivim obnovama, usvajaju neka tehnička rješenja proizašla iz teorije minimalne intervencije. Ne utječe to na teoretsku ravan, pa koncept "žive umjetnosti" nipošto nije ugrožen, jer, uz dužno poštovanje prema susjedima, Austrijanci dobro znaju što je važno. Međutim, neki sofisticirani postupci razvijeni u poklonika minimalističke restauracije, kao i znanja o materijalima proizišla iz marljivog proučavanja mnogih sljedbenika ove skrupulozne "škole", izvršno se daju uklopiti i upotrijebiti.

Jedna od vidljivih posljedica sklonosti održavanja baštine živom jest daleko češće restauriranje umjetnina "u funkciji" od onih u muzeju. Pristup restauraciji živih i muzejskih umjetnina posve se razlikuje, što je samo po sebi suprotno protestantskom purizmu, u kojem bi on u najzagriženijih pobornika trebao biti istovjetan. Austrijska raznovrsnost pristupa izravno proizlazi iz Riegllove teorije vrijednosti, koja je ugrađena u svjetonazor austrijskih konzervatora i restauratora čak i onda kada o njoj

ne razmišljaju. Postupci koji će se koristiti u restauraciji ovise o vrijednostima koje pojedinoj umjetnini pridajemo. Primjerice, zadržavanje skulpture na pročelju za koje je napravljena daje vrijednost kontinuiteta, a ta je znatnija od povijesne istinitosti prikaza njezine najranije polikromacije. Ako će preslik ili novi sloj vapna pomoći da skulptura ostane u svojoj niši, Austrijanci će zadržati preslik ili skulpturu ponovno zaštititi slojem vapna. Gotička skulptura na krilnom oltaru na isti će se način često čuvati u presliku, ali retuširanu, s rekonstrukcijama, dakle bez lakuna koje ju pretvaraju u ruinu. Ako je, nasuprot tome, izgubila prvotni smisao i našla se u muzeju, tada će se predstaviti najstarija sačuvana polikromija u svojoj arheološkoj istinitosti, bez rekonstrukcija izgubljenih dijelova. Njezina povijesna istinitost u ovom je slučaju presudna, budući da je kontinuitet života ionako nesretno prekinut.

Stoljećima su nam iz Austrije dolazili utjecaji, umjetnine i institucije, a nisu uvijek bili dobrodošli. Sada, kada bi nam itekako dobro došao održiv model zaštite baštine, tražimo ga po svojem dobrom običaju što dalje, ovaj put na Zapadu. Posve smo zaboravili provjeriti kako to rade oni s kojima smo dijelili prve konzervatorske i restauratorske korake, prije sada već više od stoljeća i pol. ×

---

#### SUMMARY: A FORGOTTEN MODEL

---

The Austrian integrated system of cultural heritage preservation encourages the development of excellence on all levels, not only within civil service. There is an ongoing revision of restoration methods under the influence of a "protestant minimalism" of its kind. However, this

does not affect the basic principles rooted in Alois Riegl's theory of value, which is the direct source of the importance of living heritage, and of a different approach to restoring living and utilized heritage than the one housed in museums.